

**“BOSHLANGICH SINIF O‘QUVCHILARINING INGLIZ TILIDA GAPIRISH
KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHDA SKAFOLDING
MODELIDAN FOYDALANSIH METODIKASI”**

Tajibayev Gayratjon Shovdorovich

*Is'hoqxon Ibrat nomidagi Namangan davlat
chet tillari instituti dotsenti, ped.f.f.d. (PhD), dotsent
gayratjontojibayev8@gmail.com*

Annotation: The article discusses the methodology of using the scaffolding model in the formation of English speaking competence of primary school students whose education is conducted in Uzbek. According to the author, the use of this model creates a stress-free environment in English lessons, which ensures the quality and effectiveness of education.

Keywords: Substitution table, Zone of proximal development, scaffolding, sociolinguistic and pragmatic competences, linguistic competence, speech competence, language competence

Аннотация: В статье описывается методика использования модели скаффолдинга для развития англоязычной компетенции учащихся начальной школы, обучение которых ведется на узбекском языке. Автор считает, что использование данной модели создает бесстрессовую обстановку на уроках английского языка, что обеспечивает качество и эффективность обучения.

Ключевые слова: подстановочных таблиц, Зона ближайшего развития, леса, социолингвистические и прагматические компетенции, языковая компетенция, речевая компетенция, языковая компетенция

Annotatsiya: maqolada ta'lim o'zbek tilida olib boriladigan boshlangich sinf o'quvchilarining ingliz tilida gapirish kompetensiyasini shakllantirishda skafolding modelidan foydalansih metodikasi yoritilgan. Muallifning fikricha ushbu modeldan foydalanish natijasida ingliz tili darslarida stresdan holi vaziyat yaratiladi va bu ta'lim sifati va sanaradorligini ta'minlaydi.

Kalit so'zlar: Almashtiriladigan jadval, Eng yaqin rivojlanish zonasi, skafolding, sotsiolingvistik va pragmatik kompetensiyalar, lingvistik kompetensiya, nutqiy kompetensiya, lisoniy kompetensiyasi

Bugungi kunda chet til o'rganish va o'rgatish samaradorligini oshirishda o'qituvchi nazorati, ya'ni mutaxassisning ko'magi, yordami va xayrixohligini ifodalovchi "Scaffolding" (Havoza) atamasi keng qo'lanilmoqda. Mazkur atamaga O'zbek tilining izohli lug'atida "qurilish yoki ta'mir ishlari uchun devor yoniga yog'och yoki metallardan qavat-qavat qilib ishlangan vaqtinchalik qurilma", deb ta'rif berilgan [1;

470.]. Lekin atamaning ingliz tilidagi muqobili ot va fe'l turkumiga oid so'z bo'lib, uning ta'rifi quyidagicha:

- *n.* a temporary structure on the outside of a building, made of wooden planks and metal poles, used by workmen while building, repairing, or cleaning the building – the materials used in scaffolding (Oxford dictionary, Collins Cobuild dictionary, Oxford American Dictionary).

Atama Vigotskiy tomonidan qo'llanilmagan, lekin uning "Eng yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasi ma'lum topshiriqni muvaffaqiyatli bajarilishini ta'minlash maqsadiga yo'naltirilgan o'qituvchi va o'quvchining hamkorlikdagi faoliyatini tashkil etishning Skaffolding (Havozalash) modelining ishlab chiqilishiga asos bo'lgan [7; 161.]. Ushbu model kompetensiyalarning egallanish jarayonini osonlashtirish, ya'ni qiynchiliklarni bartaraf etish maqsadidagi o'qituvchining o'quvchiga beradigan ko'magi, yordami, ma'lum topshiriqni bajarishda duch kelinishi mumkin bo'lgan qiynchiliklarning oldini oluvchi pedagogik usuldir [6; 98]. Mazkur atama kompetensiyalar egallanishini ta'minlashning pedtexnologiyasi ma'nosini ham ifodalaydi. Ya'ni o'qituvchi:

- takrorlash orqali o'quvchining javobini to'ldiradi (Yes, a big cow.);
- hatolarni to'g'rilab javobni qayta shakllantiradi, (Yes, a cow is a farm animal.);
- o'quvchining eng yaqin rivojlanish zonasidan ozgina yuqori lekin tushunarli tildan foydalanadi (Open the drawer. Take out the chopsticks.);
- tilning tushunarli bo'lishini ta'minlash maqsadida imo-ishora, yuz ifodalari, jismoniy harakatlar, rasmlar va tovushlardan (brm, brm – bus; ba, ba - sheep) foydalanadi, real nutq vaziyatlarida jonli muloqot modellarini qo'llash imkoniyatidan keng foydalanadi (Look, I am opening the thermos for you. It is really hard.);
- o'quvchining eng kichik yutug'iga ham munosabat bildiradi (Very good, Madina! Nice job!);
- darsni tashkil etishda nutq namunalaridan omilkorlik bilan foydalanadi (Zohida, give out the pencils. Open your books at page 7.);
- o'zlashtirishga qiynalayotgan o'quvchi uchun savolni soddalashtiradi (Do you like to play with your dog or your cat? Play with cat or dog? My cat. Good. You like to play with your cat.).

Ushbu atamani kompetensiyalar egallanishini ta'minlashning pedagogik texnologiyasi ma'nosida ham qo'llash mumkin. Buning uchun havozaning nima maqsad yoki qay tarzda o'rnatilishiga e'tibor qaratdik. Inshootni qurish uchun o'rnatiladigan havozalar, ya'ni qurilish konstruksiyasi qurilish jarayonini osonlashtiradi, binoning oson va tez qurib bitkazilishida muhim vazifa bajaradi, ishchining faoliyat ko'rsatish imkoniyatlarini kengaytiradi, ishchiga imkoniyatidan chetdagi topshiriqni bajarish uchun sharoit yaratadi, xavfsizlikni ta'minlaydi. Shuningdek, uni istalgan vaziyat va zaruratga moslashtirish mumkin [6; 2.].

XX asr boshlarida chet el auditoriyalarida ingliz tilidan pragmatik maqsadlarni ko'zlagan metodist G.Palmer almashtiriladigan jadvallar (Substitution tables) tizimini ishlab chiqdi. Almashtiriladigan jadvallar o'quvchining yangi so'zlarni eslab qolishiga, tilning fonetik tuzilishini amaliy o'rganishiga, chet tilda fikr ifodalash usullarini o'zlashtirishiga yordam bergan [8; 264.]. Biz esa almashtiriladigan jadvallardan mashqlarning oson va muvaffaqiyatli bajarilishiga ko'maklashish vositasi sifatida foydalanishga e'tibor qaratdik. Chunki almashtiriladigan jadvallar: gapirishni osonlashtirishda; yozuvni osonlashtirishda; o'rganilayotgan chet tilning grammatik parametrlariga monand gap tuzish malaka va ko'nikmalarini rivojlantirishga yordamlashishda; tillararo interferensiyaning oldini olishda; o'quvchining o'qituvchi, sherigi va til materiali bilan interaksiyaga kirishishiga yordamlashishda [5; 71.] muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda jadval topshiriqning oson va to'g'ri bajarilishida o'quvchi uchun havoza vazifasini o'taydi [4; 65]. Chet til ta'limining dastlabki bosqichlarida struktural nutq bo'laklarini va ma'lum talaffuz elementlarini almashtiriladigan jadvallar ko'magida mashq qilish maqsadga muvofiqdir [3; 183.].

Chet til o'qitish amaliyotida skaffolding mashq bajarish jarayonini osonlashtirish va mazkur jarayonda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muvaffaqiyatsizlikning oldini olish maqsadida o'rnatiladi. Ushbu maqsadni amalga oshirishning samarador vositasi sifatida almashtiriladigan jadvallardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Uzlüksiz ta'lim tizimining chet tillar bo'yicha davlat ta'lim standarti va umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun ingliz tili o'quv dasturiga muvofiq boshlang'ich sinflarda chet til o'qitishning asosiy amaliy maqsadi kommunikativ kompetensiyaning boshlang'ich A1 darajada egallanishini ta'minlashdir. Amaliy maqsadga lingvistik (nutqiy va til), sotsiolingvistik va pragmatik kompetensiyalarning egallanishi orqali erishiladi [2; 47.]. DTS va o'quv dasturida ushbu maqsaddan kelib chiqib, o'qitish mazmunining ikki jihati farqlangan: nimani (til materialini) o'rgatish va nima qilish (tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozuv)ni o'rgatish. Ya'ni til materiali (leksika, grammatika, talaffuzni)ni o'rganish va o'rgatish orqali nutq faoliyat turlaridan ko'nikma va malakalarga mansub kommunikativ (axborot almashish) kompetensiyaning egallanishi ta'minlanadi [2; 52.].

Mutaxassislarning fikricha, kommunikatsiya va interaksiya sodir bo'lishini ta'minlovchi mashqlar tuzishda: a) kommunikativlik (chet tiljonli kommunikatsiya va interaksiya sodir bo'lganida o'rganiladi); b) vazifaviylik (chet til undan foydalanib aniq vazifa bajarish jarayonida o'rganiladi); d) tushunarlilik va ma'nolilik (chet til o'quvchi uchun tushunarli bo'lganida va ma'no anglatganida o'rganiladi) tamoyillarini hisobga olish lozim.

Buning uchun *birinchidan*, suhbat ishtirokchilarining biri ikkinchisi ega bo'lgan axborot yoki ma'lumotdan xabardor bo'lmasligi lozim. Ya'ni, agar bugun haftaning qaysi kuni ekanligi ma'lum bo'lsa-da, lekin "Bugun haftaning qaysi kuni?" savoliga

“Seshanba” javobi olinsa, kommunikatsiya sodir bo‘lmaydi. Chunki suhbat ishtirokchilaridan biri o‘zi bilmagan yangi axborotni olish imkoniyatiga ega emas. Bunday savollarga o‘quvchi baho olish uchun majbur bo‘lganidan rasmiy javob berish bilan kifoyalanadi. Natijada, motivatsiya so‘nadi. *Ikkinchidan*, muloqot ishtirokchilari qachon va qanday aytish va kimga nimani aytish yuzasidan mustaqil qaror qabul qilishlari lozim. Ya‘ni o‘qituvchi o‘quvchi aytadigan gap mazmuni va shaklini qat’iy nazoratda ushlab turmasligi kerak. *Uchinchidan*, kommunikatsiya va interaktsiya sodir bo‘lishi uchun adresatning javob replikasiga munosabat bildirilishi talab etiladi. Ya‘ni gapiruvchi tinglovchidan qandaydir javob olishi va o‘z fikrini tushunarli tarzda ifodalayotganligiga ishonch hosil qilib turishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. A.Madvaliev tahriri ostida. – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2004.
2. Umumiy o‘rta ta‘lim maktablari uchun ingliz tili o‘quv dasturi. Tuzuvchilar: J.J.Jalolov, M.T.Irisqulov. – Xalq ta‘limi. – №4 – Toshkent, 2013.
3. Brown D.H. Teaching by principles: An interactive approach to language pedagogy. – New York: Longman, 2007.
4. Hakenstad H., Vestgard. M.U. Stairs 3. – Oslo, Cappelen, 2013.
5. Lyster R. Learning and Teaching Languages Through Content: A counterbalanced approach. – Amsterdam. John Benjamins Publishing Company, 2007.
6. Puntambekar S., Hübscher R. Tools for Scaffolding Students in a Complex Learning Environment: What Have We Gained and What Have We Missed? Educational psychologist: Lawrence Erlbaum Associates, Inc. 2005. 40(1), 1–12.
7. Verenikina I. Scaffolding and learning: its role in nurturing new learners. – Australia.: University of Wollongong, 2008.
8. Vivian C. Second Language Learning and language Teaching. – UK.: Hodder Education, 2008.